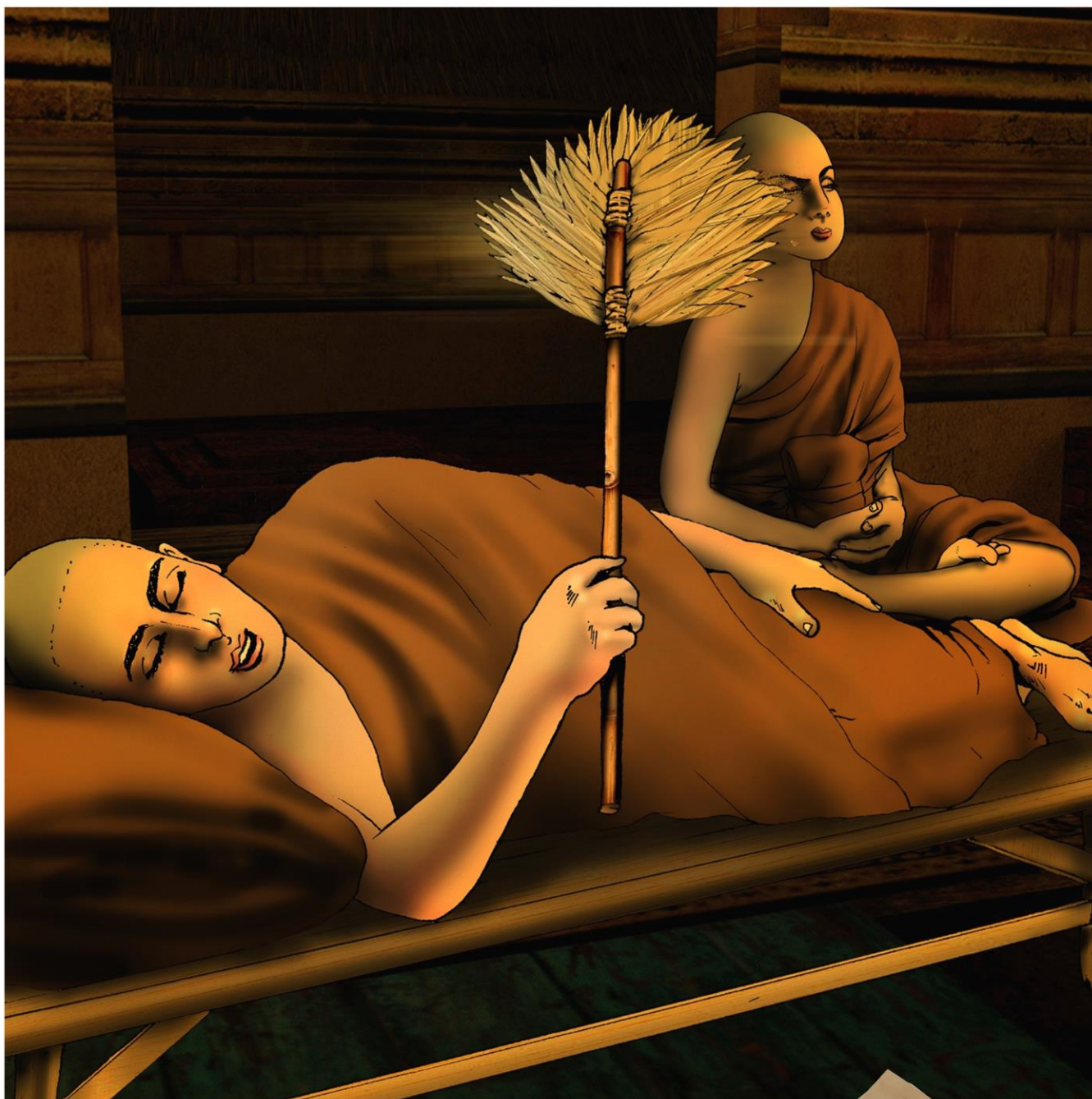




เรื่องพระตีสสเถระชาวกรุงโกสัมพี

[จาก ฌมมปทฎกถา (จตุตโถ ภาโค) อรหนตวคควณณนา]

เรื่องย่อ อภิธาน สาระในเรื่อง อัถถโยชนา อ่าน-สวด-พูดบาลี ฟีกทำปัญหา

พระอาจารย์ผู้สอน : พระมหาประนอม ฐมาลงกาโร

เรื่องพระติสสเถระชาวกรุงโกสัมพี

๑. เรื่องย่อ

[สรุสาระ ตัวละครมีใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร]

ตัวละคร (บุคคลต่าง ๆ ในเรื่อง)

พระติสสเถระ / อุปัฏฐาก (ของพระติสสเถระ) / สามเณร (อายุ ๗ ขวบ) / พระศาสดา

บุคคล	บทบาท
พระติสสเถระ (พระอุปัชฌาย์)	พระโกสัมพีวาสีติสสเถระ จำพรรษาอยู่ในกรุงโกสัมพี พระเถระพาสามเณรเข้าสู่เสนาสนะ พระเถระเป็นปฤชชน สามเณรนั่งคู้บัลลังก์ พระเถระคิดว่า ควรให้สามเณรออก จึงจับพัดเอาปลายใบพัดตีเสื้อลำแพนของสามเณรแล้วยกพัดขึ้น ใบพัดกระทบตาของสามเณรแตก พระอุปัชฌาย์กล่าวกะสามเณรว่า “สามเณรนี้ไม่ได้สำเหนียกหนอ จึงได้ถวายไม้ชำระฟันแก่อาจารย์และอุปัชฌาย์ด้วยมือเดียว” สามเณรบอกความจริงนั้น พระเถระแม้อันสามเณรให้เบาใจอยู่ ก็ไม่เบาใจ มีความสลดใจเกิดขึ้น ไปสู่สำนักพระศาสดา พระเถระกราบทูลความเป็นไปนั้นทั้งหมด
อุปัฏฐาก (ของพระติสสเถระ)	อุปัฏฐากนำไตรจีวร เนยใส และน้ำอ้อยมาวางไว้ใกล้เท้า กล่าวว่า “ภิกษุผู้จำพรรษาอยู่ในวิหารของกระผมยอมได้ลาภนั้น นิมนต์รับเถิด” พระเถระกล่าวว่า “สามเณรผู้เป็นกบปียการกในสำนักของเราก็ไม่มี” อุปัฏฐากนำบุตรของตนผู้มีอายุ ๗ ขวบ ไปขอบวช

สามเณร (อายุ ๗ ขวบ เป็นพระอรหันต์)	สามเณรคิดว่าพระเถระต้องอาบัติเพราะนอนกับอนุปสัมบัน สามเณรนั่ง คู่บัลลังก์ เมื่อสามเณรตาแตกแล้ว พระอุปัชฌาย์ติเตียนแล้ว สามเณรบอกความ จริงนั้น สามเณรบอกกะพระเถระว่า “กระผมมิได้พูดเพื่อต้องการเหตุนั้นขอรับ กระผมเมื่อตามรักษาคิตของท่าน จึงได้พูดแล้วอย่างนี้ ในข้อนี้โทษของท่านไม่มี โทษของผมนั้นไม่มี นั่นเป็นโทษของวัฏฏะเท่านั้น ขอท่านอย่าคิดแล้ว ผมไม่ ต้องการให้ท่านเดือดร้อนจึงไม่บอกแล้ว” พระเถระแม้อันสามเณรให้เบาใจอยู่ก็ไม่เบาใจมีความสลดใจเกิดขึ้น
พระศาสดา	พระเถระกราบทูลความเป็นไปนั้นทั้งหมด พระศาสดาตรัสกะเถระว่า “ภิกษุ ธรรมดาพระชีณาสพทั้งหลาย ไม่โกรธ ไม่ประทุษร้ายต่อใคร ๆ เป็นผู้มีอินทรีย์สงบแล้ว เป็นผู้มีใจสงบแล้วเทียว” พระองค์ตรัสพระคาถาว่า “ใจของท่านผู้พ้นวิเศษแล้วเพราะรู้ชอบ ผู้สงบ ระงับ คงที่ เป็นใจสงบแล้ว วาจาก็สงบแล้ว การงานก็สงบแล้ว” ในเวลาจบเทศนา พระตัสสเถระชาวกรุงโกสัมพีบรรลुพระอรหัตพร้อม ด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลาย ธรรมเทศนาได้เป็นประโยชน์ แม้แก่มหาชนที่เหลือ



๒. อภิธาน

[คำศัพท์-พจนานุกรม, ท่องจำ-ปริกรรม]

ศัพท์นาม (สุทธนาม สัพพนาม สมานนาม ตัทธิธนาม กิตนาม) และนิบาต

นามและนิบาต	คำแปล	นามและนิบาต	คำแปล
โกสมพิวาสิ- ติสสตุเถรวตฺถุ	อ.เรื่องแห่งพระติสสะผู้เถระ ผู้อยู่ในพระนครชื่อว่าโกสัมพี โดยปกติ	อิติ	ว่า...ดังนี้
		ตสฺส (เถรตสฺส)	(เพื่อพระเถระ) นั้น
		โกสมพิยํ	ในพระนครชื่อว่าโกสัมพี
(มยา)	(อันข้าพเจ้า)	วุตถวสฺสตสฺส	ผู้อยู่แล้วตลอดพรรษา
อิมํ	นี้	อุปปุจฺจโก	อ.อุปปุจฺจก
ธมฺมเทสนํ	ซึ่งพระธรรมเทศนา	ติจฺจิวํ	ซึ่งจิวรสามเณร
สตฺถา	อ.พระศาสดา	จ	ด้วย
เชตวนเ	ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน	เอว	นั่นเทียว
วิหรนฺโต	เมื่อประทับอยู่	สปปิผณฺติ	ซึ่งเนยใสและน้ำอ้อย
ติสสตุเถรตสฺส	ของพระติสสะผู้เถระ	อาหริตฺวา	นำมาแล้ว
อารพฺภ	ทรงปรารภ	ปาทมฺมูเล	ณ ที่ใกล้แห่งเท้า
เอโก	หนึ่ง	อถ	ครั้งนั้น
กิริ	ได้ยินว่า	นํ (อุปปุจฺจกํ)	(กะอุปปุจฺจก) นั้น
โกสมพิวาสิ	ผู้อยู่ในพระนครชื่อว่าโกสัมพี โดยปกติ	เถโร	อ.พระเถระ
		กํ	อะไร
กุลปฺตฺโต	อ.กุลบุตร	อิทํ (วตฺถุ)	(อ.วตฺถุ) นี้
สาสเน	ในพระศาสนา	อุปาสก	ดูก่อนอุปาสก
ปพฺพชิตฺวา	บวชแล้ว	นนุ	มิใช่หรือ
ลหฺฐูปสมฺบโ	ผู้มีอุปสมบทอันได้แล้ว	มยา	อันกระผม

นามและนิบาต	คำแปล	นามและนิบาต	คำแปล
ภนฺเต	ข้าแต่ท่านผู้เจริญ	ปฺุโต	อ.บุตร
ตฺุมเห	อ.ท่าน ท. (อ.ท่าน)	อฺยฺยสฺส	ของพระผู้เป็นเจ้า
วสฺสํ	ตลอดพรรษา	สนฺติเก	ในสำนัก
วาสิตา	ให้อยู่จำแล้ว	อฺปาสโก	อ.อุบาสก
อมฺหากํ	ของกระผม ท.	สฺตฺตวสฺสํ	ผู้มีปีเจ็ด
วิหาเร	ในวิหาร	อฺตฺตโน	เพื่อตน
วุตฺถวสฺสา	ผู้อยู่จำแล้วตลอดพรรษา	ปฺุตํ	ซึ่งบุตร
อิมํ	นี้	เถรสฺส	ของพระเถระ
ลามํ	ซึ่งลาม	สนฺติกํ	สู่สำนัก
น	ไม่, หามิได้	เนตฺวา	นำไปแล้ว
มยฺหํ	แก่เรา	อิมํ (ทารกํ)	(ยังเด็ก) นี้
อิมินา (ลาเภณ)	(ด้วยลาม) นี้	อสฺส (ทารกสฺส)	(ของเด็ก) นั้น
อฺตฺโถ	อ.ความต้องการ	เกสฺ	ยังผม ท.
กึการณา	เพราะเหตุอะไร	เตเมตฺวา	ให้เปียกแล้ว
มม	ของเรา	ตจฺปญฺจก-	ซึ่งตจปัญจกัมมัญฐาน
สนฺติเก	ในสำนัก	กมฺมญฺจานํ	
กบฺปิยการโก	ผู้เป็นกบปิยการก (ผู้กระทำซึ่งกิจอันสมควร)	ทตฺวา	ให้แล้ว
		ชฺรคฺเค	ในกาลเป็นที่สุดแห่งกิจอัน บุคคลพึงกระทำด้วยมีตโกน
สามเณโร	อ.สามเณร		
อปิ, ปี	แม่	เอว	นั้นเทียว
อาวุโส	ดูก่อนท่านผู้มีอายุ	ปพฺพาเซตฺวา	ครั้นให้บวชแล้ว
สเจ	ถ้า	อทฺตมาสํ	สิ้นถึงแห่งเดือน

นามและนิบาต	คำแปล	นามและนิบาต	คำแปล
ตตถ (จาเน)	(ในที่) นั้น	(ตยา)	(อันเธอ)
วสิตวา	อยู่แล้ว	ปฏิชคคิตุ์	จัดแจงแล้ว
สตถาริ	ซึ่งพระศาสดา	โอกาสิ	ซึ่งโอกาส
ภณทกั	ซึ่งสิ่งของ	เตนหิ	ถ้าอย่างนั้น
คาหาเปตวา	ให้ถือเอาแล้ว	มม	ของเรา
คจฉนโต	ไปอยู่	ทุกขิ	เป็นทุกข์
อนตรามคเค	ในระหว่างแห่งหนทาง	อาคนตุกฏจาเน	ในที่แห่งภิกษุผู้จรมา
วิหาริ	สู่วิหาร	วสิตุ์	อ.อันอยู่
อุปชฌายสส	เพื่อพระอุปัชฌาย์	ปุกุชชโน	เป็นปุณฺณ
เสนาสนิ	ซึ่งเสนาสนะ	(หุตวา)	(เป็น, เป็นแล้ว)
คเหตุวา	ถือเอาแล้ว	นิปนฺนมตโต	ผู้สึกว่านอนแล้ว
ปฏิชคคตสส	จัดแจงอยู่	นิททิ	สู่ความหลับ
วิกาโล	อ.สมัยมีกาลไปปราศแล้ว	อชช	อ.วันนี้, ในวันนี้
ชาโต	เกิดแล้ว	ตติโย	ที่สาม
เตน	เพราะเหตุนั้น	ทิวโส	วัน
ปฏิชคคิตุ์	เพื่ออันจัดแจง	เอกเสนาสเน	ในเสนาสนะเดียวกัน
อุปปุจฺจนเวลายิ	ในเวลาเป็นที่บำรุง	วสนตสส	ผู้อยู่อยู่
อาคนตวา	มาแล้ว	นิปชชิตวา	นอนแล้ว
นิสินนิ	ผู้นั่งแล้ว	สทเสยฺยิ	ซึ่งสทไสยาบัติ
สามเณร	ดุก่อนสามเณร	นิสินนโก	ผู้นั่งแล้ว
วสนฏฺฐานิ	อ.ที่เป็นที่อยู่	มณฺจกสมิเป	ณ ที่ใกล้แห่งเตียงน้อย

นามและนิบาต	คำแปล	นามและนิบาต	คำแปล
ปลุลงก์	ซึ่งบัลลังก์	เอเคน	ข้างหนึ่ง
(กาล)	(ยังกาล)	หตุเถน	ด้วยมือ
อาภุชิตวา	คู่เข้าแล้ว	ปฏิจฉาเทตวา	ปิดแล้ว
รตตี	ยังราตรี	วตตกรณกาล	ในกาลเป็นที่กระทำซึ่งวัตร
ปจจุสกาล	ในกาลอันขจัดเฉพาะซึ่งมีด	ตุนหิ	ผู้หนึ่ง
ปจจุฏฐาย	ลุกขึ้นแล้ว	อนิสีทิตวา	ไม่นั่งแล้ว
นิกขมาเปตุ	อ.อันให้ออกไป	มฏฺฐิสम्मชชนี	ซึ่งไม่กวาดอันเป็นกำ
มณฺจกปสฺเส	ที่ข้างแห่งเตียงน้อย	อาทาย	ถือเอาแล้ว
จิตฺ	อันตั้งอยู่แล้ว	วจฺจกฺขี	ซึ่งวจจกฺขี
วิชนี	ซึ่งพัด	มุขโธวณฺณจฺจํ	ซึ่งที่เป็นที่ล้างซึ่งหน้า
วิชนีปตฺตกสฺส	แห่งใบแห่งพัด	สมมชฺชิตวา	กวาดแล้ว
อคฺเคน	ด้วยปลาย	มุขโธวโนทกํ	ซึ่งน้ำเป็นเครื่องล้างซึ่งหน้า
กฏฺสสารกํ	ซึ่งเสื่อลำแพน	จเปตวา	ตั้งไว้แล้ว
ปหริตวา	ประหารแล้ว	ปริเวณํ	ซึ่งบริเวณ
อุทฺธํ	ในเบื้องบน	ทนตกฏฺจํ	ซึ่งไม่เป็นเครื่องชำระซึ่งฟัน
อุกฺขิปนฺโต	ยกขึ้นอยู่	ทาตุ	เพื่ออันถวาย
พหิ	ในภายนอก	ตุจฺโฉ	ว่าง, เปล่า
วิชนีปตฺตโก	อ.ใบแห่งพัด	อาทิโต	แต่ต้น
อกฺขิมฺหิ	ที่นัยน์ตา	ปฏฺฐาย	จำเดิม
ดาวเทว	ในขณะนั้นนั้นเทียว	ปวตฺตี	ซึ่งเรื่องอันเป็นไปทั่ว
อกฺขิ	อ.นัยน์ตา	สุตฺวา	ฟังแล้ว
อุฏฺฐาย	ลุกขึ้นแล้ว	สํวิคฺคมานโส	ผู้มีใจอันสลดแล้ว
ภินฺนํ	แตกแล้ว	อโห	โอ
อวตฺวา	ไม่กล่าวแล้ว	ภาริยํ	อันหนัก

นามและนิบาต	คำแปล	นามและนิบาต	คำแปล
กมมํ	อ.กรรม	อาโรจิตํ	บอกแล้ว
กตํ	กระทำแล้ว	อสุสาสิยมาโน	(อันสามเณร) ให้เบาใจอยู่
เม	แก่เรา	อนสุสาสิตวา	ไม่เบาใจแล้ว
สปปุริส	ดูก่อนสัตบุรุษ	อุปฺปนฺนสํเวโค	ผู้มีความสังเวชเกิดขึ้นแล้ว
อวสฺสโย	เป็นที่อาศัย	ภณฺฑํ	ซึ่งภัณฑะ
อณฺชลิ	ซึ่งอัญชลี	สตถุ	ของพระศาสดา
ปคฺคยฺห	ประคองแล้ว	สนฺติกํ	สู่สำนัก
สตฺตวสฺสสิก- ทารกสฺส	ของเด็กผู้มีกมลผนเจ็ด	อาคมํ	ซึ่งการมา
		โอลเณโต	แลดูอยู่
ปาทฺมุเล	ณ ที่ใกล้แห่งเท้า	สตถารํ	ซึ่งพระศาสดา
อุกฺกุกฺกํ	กระโหย่ง	วนฺทิตวา	ถวายเป็นมงคลแล้ว
เอตทตฺถาย	เพื่อประโยชน์แก่กรรมนั้น	สตถารา	ด้วยพระศาสดา
ตฺมฺหากํ	ของท่าน ท. (ของท่าน)	สทฺธิ	กับ
จิตฺตํ	ซึ่งจิต	ปฏิสมฺโมทน์	ซึ่งความบันเทิงด้วยดีตอบ (ซึ่งการปราศรัยตอบ)
อนฺรฺกฺขนฺเตน	ผู้ตามรักษาอยู่		
วฺตฺตํ	กล่าวแล้ว	กตฺวา	กระทำแล้ว
เอตถ (การณ)	(ในเพราะเหตุ) นี้	ขมฺนียํ	พึงอดทนได้
โทโส	อ.โทษ	เต	อันเธอ
วณฺณสฺส	ของวัฏฏะ	(อิทํ)	(นี้)
มา	อย่า	(จตฺจกํ)	(อันมีจักรสี่)
วิปฺปฏิสาร์	ซึ่งความเดือดร้อน	(นวทฺวารํ)	(อันมีทวารเก้า)
รฺกฺขนฺเตน	ผู้รักษาอยู่	(สรีรยฺนตํ)	(อ.ยนต์คือสรีระ)

นามและนิบาต	คำแปล	นามและนิบาต	คำแปล
ภิกขุ	ดูก่อนภิกษุ	อิตติ	ด้วยประการฉะนี้
ภิกขุณี	อะไร ๆ	มยิ	ในข้าพระองค์, ในข้าพเจ้า
อติเรกัม	อันยิ่งเกิน	โกปัม	ซึ่งความโกรธเล็กน้อย
อผาสุกัม	อ.ความไม่สำราญ	โทสัม	ซึ่งความโกรธรุนแรง
(สตถุการา) ปุจฉิโต	(อันพระศาสดา) ตรัสถามแล้ว	เอวรูโป	ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป
อปิจ	อีกอย่างหนึ่ง	คุณสมบปฺโน	ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยคุณ
โช	แล	ชีณาสวา	อ.พระชีณาสพ ท.
ปน	ก็	นาม	ชื่อ
อยัม	นี้	กสฺสจิ	ต่อใคร ๆ
ทหฺรสามณฺเณโร	อ.สามเณรเด็ก	สนฺตินฺทริยา	ผู้มีอินทรีย์อันสงบแล้ว
วีย	ราวกะ	สนฺตมานสา	ผู้มีใจอันสงบแล้ว
อณฺโณ (บุคฺคโล)	(อ.บุคคล) อื่น	วตฺวา	ตรัสแล้ว, กล่าวแล้ว
อติเรกคุณ	ผู้มีคุณอันยิ่งเกิน	อนุสนฺธิ	ซึ่งอนุสนธิ
(เม) ทิฏฐปฺพุโพ	ผู้[อันข้าพระองค์]เห็นแล้วในกาลก่อน, ผู้[อันข้าพระองค์]เคยเห็นแล้ว	ฆฏฺเตวา	สืบทอดแล้ว
		ธมฺมัม	ซึ่งธรรม
		เทเสนฺโต	เมื่อทรงแสดง
อิมินา	นี้	อิมัม	นี้
(สามณฺเณเรน)	(อันสามเณร)	คาถัม	ซึ่งพระคาถา
ภควโต	แก่พระผู้มีพระภาคเจ้า	สนฺตัม	สงบแล้ว
อาโรเจตฺวา	กราบทูลแล้ว	อสฺส	(ของสมณะผู้ชีณาสพ) นั้น
เอวัม	อย่างนี้	(สมณชีณาสวสฺส)	
		วาจา	อ.วาจา

นามและนิบาต	คำแปล	นามและนิบาต	คำแปล
กมมัม	อ.กายกรรม	สห	กับ
สมมทณฺญา	เพราะรู้โดยชอบ	ปฏิสัมภิทาหิ	ด้วยปฏิสัมภิตา ท.
วิมุตตสฺส	ผู้พ้นวิเศษแล้ว	อรหตฺตัม	ซึ่งพระอรหันต์
อุปฺสนฺตสฺส	ผู้เข้าไปสงบแล้ว	เสสมหาชนสฺส	แก่มหาชนผู้เหลือ
ตาทีโน	ผู้คงที่, ผู้มั่นคง, ผู้เช่นนั้น	สาตถิกา	เป็นเทศนาเป็นไปกับ ด้วยประโยชน์
เทศนาวสานเณ	ในกาลเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา		
โกสมฺปิवासิ- ติสฺสตุเถโร	อ.พระตีสสะผู้เถระผู้อยู่ ในพระนครชื่อว่าโกสัมพี โดยปกติ	ธมฺมเทศนา	อ.พระธรรมเทศนา
		อิติ	ดังนี้แล
		นิจฺจิตัม	จบแล้ว

ศัพท์กิริยาอาขยาต

อาขยาต	คำแปล	อาขยาต	คำแปล
(วฺจฺจเต)	(จะกล่าว)	นตฺถิ	ย่อมไม่มี
กเถสิ	ตรัสแล้ว, กล่าวแล้ว	ภวิสฺสตี	จักเป็น
ปณฺณายิ	ปรากฏแล้ว	อธิวาสฺสิ	ให้อยู่ทับแล้ว, รับนิมนต์แล้ว
จเปสิ	วางไว้แล้ว	ปพฺพาเชถ	ขอจงให้บวช
อาห	กล่าวแล้ว	อทาสิ	ได้ถวายแล้ว
ลภนฺติ	ย่อมได้	ปพฺพาเชสิ	ให้บวชแล้ว
คณฺหถ	ขอจงรับ	ปาปุณฺนิ	บรรลุแล้ว
โหตุ	จงยกไว้, จงมีเถิด	ปาวิสสิ	ได้เข้าไปแล้ว
(อตฺถิ)	(มีอยู่)	ปฏิชคฺคิ	จัดแจงแล้ว

อาขยาด	คำแปล	อาขยาด	คำแปล
อสกฺขิ	ได้อาจแล้ว	ชานามิ	ย่อมรู้
ปุจฺฉิ	ถามแล้ว	อาโรเจสิ	บอกแล้ว
อลตฺถํ	ได้ได้แล้ว	ขมาหิ	ขอจงอดโทษ
วส	จงอยู่	โหหิ	ขอจงเป็น
โอกฺกมิ	ก้าวลงแล้ว	นินฺสีทิ	นั่งแล้ว
จินฺเตสิ	คิดแล้ว	กเถสี	กล่าวแล้ว
นินฺทหายิสฺสามิ	จักหลับ	จินฺตยิตฺถ	คิดแล้ว
อาปชฺเชยฺย	พึงถึงทั่ว, พึงต้อง, พึงต้องโทษ	ปายาสิ	ได้ดำเนินไปแล้ว
วีนฺนาเมสฺสามิ	จักให้น้อมล่วงไปวิเศษ	วเทสิ	กล่าวแล้ว
วีนฺนาเมสิ	ให้ล่วงไปแล้ว	อสุสาเสสิ	ให้เบาใจแล้ว
วณฺณฺติ	ย่อมควร	อกาสิ	ได้กระทำแล้ว
นิกฺขม	จงออกไป	กุปฺปนฺติ	ย่อมโกรธ
ปฏฺิหณฺย	กระทบเฉพาะแล้ว	ทฺุสฺสนฺติ	ย่อมประทุษร้าย
ภิชฺชิ	แตกแล้ว	โหนฺติ	ย่อมเป็น
นิกฺขมิ	ออกไปแล้ว	ปาปฺุณฺติ	บรรลุแล้ว
สมฺมชฺชิ	กวาดแล้ว	อโหสิ	ได้มีแล้ว, ได้เป็นแล้ว
ลภฺติ	ย่อมได้		

๓. สารในเรื่อง

[สารธรรมในเรื่อง คาถา และอรรถกถา]

ใจเป็นประธาน

“สนฺตํ ตสฺส มนํ โหติ
สมมทญฺญา วิมุตตสฺส

สนฺตา วาจา จ กมฺม จ
อุปสนฺตสฺส ตาทิโน.”

ใจของบุคคลผู้หลุดพ้นเพราะรู้ชอบ ผู้สงบระงับ ผู้คงที่
ย่อมเป็นใจที่สงบ เมื่อใจสงบแล้ว กายและวาจาก็สงบด้วย

ใจวาจากายกรรมที่รับ
เพราะรู้ชอบผู้สงบสยบคิรลลง

มีสำหรับผู้วิมุตหลุดพ้นผอง
สุขสันต์ครองจิตตรงคงที่ครั้น

(จากหนังสือคาถาพระธรรมบทคำกลอน ประพันธ์โดยพระราชกิตติเวที รัชตวณโณ)

ตามพระพุทธานุชาตินี้ ใจมีความสำคัญที่สุด กายและวาจาย่อมเป็นไปตามใจ เหมือนเงาตามตัว
คนที่พูดชั่วทำชั่วเพราะใจคิดชั่วก่อน ตรงกันข้าม คนที่พูดดีทำดีเพราะใจคิดดีก่อน

ในทำนองเดียวกัน คนที่มีกายวาจาสงบเพราะใจสงบก่อน คนที่มีกายวาจาอ่อนโยนเพราะใจ
อ่อนโยนก่อน เปรียบเหมือนใบไม้กับเงาของใบไม้ ใบไม้เป็นรูปใด เงาของมันก็เป็นรูปนั้น การพูดและ
การทำจึงเป็นกระจกส่องให้เห็นจิตใจ

ความอ่อนโยนทั้งหลาย ทั้งส่วนบุคคล ส่วนสังคมและส่วนประเทศชาติ ตลอดไปถึงโลก มีมูลเหตุ
สำคัญอยู่ประการเดียว คือใจอ่อนโยน ถ้ามว่า ทำไมใจจึงอ่อนโยน ? ตอบว่า เพราะใจยังมีโลก มีโกรธ
และมีหลง มีความริษยา ความทะยานอยากอันไม่มีที่สิ้นสุด ด้วยสิ่งเหล่านี้ ใจจึงมีอาจสงบลงไป

โลก โกรธ หลง น้อยลงเพียงใด ใจก็สงบลงเพียงนั้น ใจสงบแล้ว กายวาจาวาก็สงบตาม ไม่มี
ทุจริตทางกาย ทางวาจา สังคมก็สงบ ประเทศก็สงบ และโลกก็สงบ ไม่มีการประทุษร้ายใด ๆ อยู่อีก
ความรุ่มเย็นก็จะเกิดขึ้นทั่วไป

พระศาสดาตรัสเรื่องนี้ขณะประทับอยู่ ณ วัดเชตวัน ทรงปรารภสามเณรของพระติสสเถระ

(จากหนังสือธรรมบท ทางแห่งความดี เล่ม ๒ หน้า ๑๕๑ เรียบเรียงโดยอาจารย์วศิน อินทสระ)



๔. อัตถโยชนา

[การแปลโดยพยัญชนะและโดยอรรถ]

เรื่องพระติสสเถระชาวกรุงโกสัมพี

โกสมพีวาสิตติสตุเถรวตฺถุ.

โกสมพีวาสิตติสตุเถรวตฺถุ อ.เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าติสสผู้อยู่ในพระนครชื่อว่าโกสัมพีโดยปกติ
(มยา อันข้าพเจ้า วุจฺจเต จะกล่าว)

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภสามเณรของพระติสสเถระ ตรัสพระธรรมเทศนาว่า “สนฺตสฺส มนํ โหติ” เป็นต้น.

“สนฺตํ ตสฺส มนํ โหติติ อิมํ ธมฺมเทสนํ **สตุถา** เขตวเน **วิหรนฺโต** ติสสตุเถรสฺส
สามเณร **อารพฺก** กเถสิ.

สตุถา อ.พระศาสดา **วิหรนฺโต** เมื่อประทับอยู่ **เขตวเน** ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน **อารพฺก** ทรงปรารภ
สามเณร ซึ่งสามเณร **ติสสตุเถรสฺส** ของพระติสสผู้เถระ **กเถสิ** ตรัสแล้ว **อิมํ ธมฺมเทสนํ** ซึ่งพระธรรม
เทศนา **นี้ สนฺตสฺส มนํ โหติติ** ว่า **สนฺตสฺส มนํ โหติ** ดังนี้ เป็นต้น

ดังได้สดับมา กุลบุตรชาวกรุงโกสัมพีผู้หนึ่ง บวชในพระศาสนา ได้อุปสมบทแล้วปรากฏว่า
“พระโกสัมพีวาสิตติสเถระ”

เอโก กิร โกสมพีวาสิ **กุลปฺตฺโต** สาสเน **ปพฺพชิตฺวา** ลหฺรฺอุปสมฺบโท “โกสมพีวาสิ-
ติสสตุเถโรติ **ปญฺญา**ยิ.

กิร ได้ยินว่า **กุลปฺตฺโต** อ.กุลบุตร **โกสมพีวาสิ** ผู้อยู่ในพระนครชื่อว่าโกสัมพีโดยปกติ **เอโก** คนหนึ่ง
ปพฺพชิตฺวา บวชแล้ว **สาสเน** ในพระศาสนา **ลหฺรฺอุปสมฺบโท** ผู้มีอุปสมบทอันได้แล้ว **ปญฺญา**ยิ ปรากฏแล้ว
อิติ ว่า **โกสมพีวาสิตติสเถโร** อ.พระเถระชื่อว่าติสสผู้อยู่ในพระนครชื่อว่าโกสัมพีโดยปกติ **อิติ** ดังนี้

เมื่อพระเถระนั้นจำพรรษาอยู่ในกรุงโกสัมพี อุปัชฌายก์นำไตรจีวร เนยใสและน้ำอ้อย มาวางไว้ใกล้เท้า.

ตสส โกสมพิยํ วุตถวสสสส **อุปัชฌายก์** ติจีวรญเจว สปปิผาณิตยจ **อาหริตวา** ปาทุมเล **จเปลิ**.

อุปัชฌายก์ อ.อุปัชฌายก์ **อาหริตวา** นำมาแล้ว **ติจีวรํ จ** เอว ซึ่งจีวรสามผืน ด้วย นั้นเทียว **สปปิผาณิตํ จ** ซึ่งเนยใสและน้ำอ้อย ด้วย **จเปลิ** วางไว้แล้ว **ปาทุมเล** ณ ที่ใกล้แห่งเท้า **ตสส** (เถรสส เพื่อพระเถระ) นั้น **วุตถวสสสส** ผู้อยู่แล้วตลอดพรรษา **โกสมพิยํ** ในพระนครชื่อว่าโกสัมพี

ครั้งนั้นพระเถระกล่าวกะอุปัชฌายก์นั้นว่า “นี่อะไร ? อุบาสก.”

อถ นํ **เถโร** **อาห** “กิมิทํ อุปาสกาติ.

อถ ครั้งนั้น **เถโร** อ.พระเถระ **อาห** กล่าวแล้ว **นํ** (**อุปัชฌายก์** กะอุปัชฌายก์) นั้น **อิติ** ว่า **อุปาสก** ดูก่อนอุปาสก **อิทํ** (**วตถุ** อ.วัตถุ) นี้ ก็ อะไร **อิติ** ดังนี้

อุปัชฌายก์กล่าวว่า “กระผมนิมนต์ท่านให้อยู่จำพรรษามีใช่หรือ ? ขอรับ, ก็พวกภิกษุ ผู้จำพรรษา อยู่ในวิหารของพวกกระผม ย่อมได้ลาภนี้, นิมนต์รับเถิด ขอรับ.”

“**นนุ** **มยา** **ภนเต** **ตุเมเห** **วสสํ** **วาสิตา**, **อมหากญจ** **วิหาเร** **วุตถวสสา** **อิมํ** **ลาภํ** **ลภนติ**, **คณฺหถ** **ภนเตติ**.

(**อุปัชฌายก์** อ.อุปัชฌายก์ **อาห** กล่าวแล้ว) **อิติ** ว่า **ภนเต** ข้าแต่ท่านผู้เจริญ **ตุเมเห** อ.ท่าน **มยา** **วสสํ** **วาสิตา** เป็นผู้- อันกระผม -ให้อยู่จำแล้ว ตลอดพรรษา (**อตถ** ย่อมเป็น) **นนุ** มีใช่หรือ, **จ** ก็ (ภิกษุ อ.ภิกษุ ท.) **วุตถวสสา** ผู้อยู่จำแล้วตลอดพรรษา **วิหาเร** ในวิหาร **อมหากํ** ของกระผม ท. **ลภนติ** ย่อมได้ **อิมํ** **ลาภํ** ซึ่งลาภ นี้, **ภนเต** ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (**ตุเมเห** อ.ท่าน) **คณฺหถ** ขอจงรับ **อิติ** ดังนี้

พระเถระกล่าวว่า “ช่างเถิด อุบาสก, ความต้องการด้วยวัตถุนี้ของเรา ไม่มี.

“**โหตุ** **อุปาสก**, **น** **มยหํ** **อิมินา** **อตฺถิ**.

(**เถโร** อ.พระเถระ **อาห** กล่าวแล้ว) **อิติ** ว่า **อุปาสก** ดูก่อนอุปาสก (**เอตํ** **กรณํ** อ.เหตุ นั้น) **โหตุ** จงยกไว้, **อตฺถิ** อ.ความต้องการ **อิมินา** (ลาภน ด้วยลาภ) นี้ (**อตฺถิ** มีอยู่) **มยหํ** แก่เรา **น** หามิได้ **อิติ** ดังนี้.

อุปัฏฐากถามว่า “เพราะเหตุอะไร ? ขอรับ.”

“ก็ การณา ภาณุเตติ.

(อุปัฏฐาก อ.อุปัฏฐาก ปุจฉิ ถามแล้ว) อิติ ว่า ภาณุเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อติโธ อ.ความต้องการ อิมินา ลาภณ ด้วยลาภ นี้ อติถิ มีอยู่ ตยหํ แก่ท่าน น หามิได้) ก็ การณา เพราะเหตุอะไร อิติ ดังนี้

พระเถระกล่าวว่า “แม้สามเณรผู้เป็นกบฏการกในสำนักของเรา ก็ไม่มี ผู้มีอายุ.

“มม สนฺติเก กบฏการโก สามเณโรปิ นตฺถิ อาวุโสติ.

(เถโร อ.พระเถระ อาห กล่าวแล้ว) อิติ ว่า อาวุโส ดูก่อนท่านผู้มีอายุ สามเณโรปิ แม้ อ.สามเณร กบฏการโก ผู้เป็นกบฏการก (ผู้กระทำความผิดอันสมควร) สนฺติเก ในสำนัก มม ของเรา นตฺถิ ย่อมไม่มี อิติ ดังนี้

อุปัฏฐากกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ ถ้ากบฏการก ไม่มี. บุตรของกระผมจักเป็นสามเณรในสำนัก ของพระผู้เป็นเจ้า.

“สเจ ภาณุเต กบฏการโก นตฺถิ, มม ปุตุโต อยฺยสฺส สนฺติเก สามเณโร ภาวิสฺสตีติ.

(อุปัฏฐาก อ.อุปัฏฐาก อาห กล่าวแล้ว) อิติ ว่า ภาณุเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ สเจ ถ้าว่า (สามเณโร อ.สามเณร) กบฏการโก ผู้เป็นกบฏการก นตฺถิ ย่อมไม่มี ไชรั, ปุตุโต อ.บุตร มม ของกระผม สามเณโร เป็นสามเณร สนฺติเก ในสำนัก อยฺยสฺส ของพระผู้เป็นเจ้า ภาวิสฺสตี จักเป็น อิติ ดังนี้

พระเถระรับแล้ว.

เถโร อธิวาเสสิ.

เถโร อ.พระเถระ (วจนํ ยังคำ) อธิวาเสสิ ให้อยู่ทับแล้ว

อุบาสกนำบุตรของตนผู้มีอายุ ๗ ขวบ ไปสู่สำนักของพระเถระแล้ว ได้ถวายว่า “ขอท่านจงให้ เด็กนี้บวชเถิด.

อุปาสโก สत्ตวสฺสิกํ อตฺตโน ปุตุตํ เถรสฺส สนฺติกํ เนตฺวา “อิมํ ปพฺพาเซธาติ อทาสิ.

อุปาสโก อ.อุบาสก เนตฺวา นำไปแล้ว ปุตุตํ ซึ่งบุตร อตฺตโน ของตน สत्ตวสฺสิกํ ผู้มีปีเจ็ด สนฺติกํ สู่สำนัก เถรสฺส ของพระเถระ อทาสิ ได้ถวายแล้ว (วจนนํ ด้วยคำ) อิติ ว่า (ตุมเห อ.ท่าน) อิมํ (ทารก) ปพฺพาเซธ ขอจง- (ยังเด็ก) นี้ -ให้บวช อิติ ดังนี้

ครั้งนั้น พระเถระชูปมของเด็คนั้นให้ชุ่มแล้ว ให้ตจปัญจกัมมัญฐาน ให้บวชแล้ว.

อถสฺส เถโร เกเส เตเมตฺวา ตจปญฺจกมฺมญฺฐานํ ทตฺวา ปพฺพาเชลี.

อถ ครั้งนั้น เถโร อ.พระเถระ เกเส ยังมม ท. อสฺส (ทารกสฺส ของเด็ก) นั้น เตเมตฺวา ให้เปียกแล้ว
ทตฺวา ให้แล้ว ตจปญฺจกมฺมญฺฐานํ ซึ่งตจปัญจกัมมัญฐาน (ต้ ทารก ยังเด็คนั้น) ปพฺพาเชลี ให้บวชแล้ว
ในเวลาปลงผมเสร็จนั่นเอง กุมารนั้นก็บรรลुพระอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา.

โส ชุรคฺเคเยว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ.

โส (ทารโก อ.เด็ก) นั้น ปาปุณฺนิ บรรลุแล้ว อรหตฺตํ ซึ่งพระอรหัต สห กับ ปฏิสมฺภิทาหิ
ด้วยปฏิสัมภิทา ท. ชุรคฺเค เอว ในกาลเป็นที่สุดแห่งกิจอันบุคคลพึงกระทำด้วยมิตโกน นั้นเทียว
พระเถระครั้นให้กุมารนั้นบวชแล้ว อยู่ในที่นั้นสิ้นกึ่งเดือนแล้ว

เถโร ตํ ปพฺพาเชตฺวา อทฺธมาสํ ตตถ วสิตฺวา

เถโร อ.พระเถระ ตํ (ทารก) ปพฺพาเชตฺวา ครั้น- (ยังเด็ก) นั้น -ให้บวชแล้ว วสิตฺวา อยู่แล้ว
ตตถ (ฐานะ ในที่ นั้น) อทฺธมาสํ สิ้นกึ่งแห่งเดือน

คิดว่า “จักเฝ้าพระศาสดา” จึงให้สามเณรถือห่อภัณฑะ

“สตถารํ ปสฺสิสฺสามีติ สามเณรํ ภาณวกํ คาหาเปตฺวา

(จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า (อหํ อ.เรา) ปสฺสิสฺสามิ จักเฝ้า สตถารํ ซึ่งพระศาสดา อิติ ดังนี้
สามเณรํ ยังสามเณร คาหาเปตฺวา ให้ถือเอาแล้ว ภาณวกํ ซึ่งสิ่งของ
เดินเข้าไปสู่วิหารแห่งหนึ่งในระหว่างทาง.

คจฺจนฺโต อนฺตรามคฺเค เอกํ วิหารํ ปาวีสี.

คจฺจนฺโต ไปอยู่ ปาวีสี ได้เข้าไปแล้ว วิหารํ สู่วิหาร เอกํ แห่งหนึ่ง อนฺตรามคฺเค ในระหว่างแห่ง
หนทาง

สามเณรถือเสนาสนะจัดแจงเพื่อพระอุปัชฌาย์แล้ว.

สามเณโร อุปชฌายสฺส เสนาสนํ คเหตฺวา ปฏฺิขคฺคิ.

สามเณโร อ.สามเณร คเหตฺวา ถือเอาแล้ว เสนาสนํ ซึ่งเสนาสนะ ปฏฺิขคฺคิ จัดแจงแล้ว
อุปชฌายสฺส เพื่อพระอุปัชฌาย์

เมื่อสามเณรนั้นจัดแจงเสนาสนะอยู่เที่ยว ก็หมดเวลาแล้ว.

ตสฺส ตํ ปฏิชคฺคณตสฺสเว **วิกาโล ชาโต,**

ตสฺส (สามเณรตสฺส เมื่อสามเณร) นั้น ปฏิชคฺคณตสฺส เว จัดแจงอยู่ นั้นเที่ยว ตํ (เสนาสน์ ซึ่งเสนาสนะ) นั้น, **วิกาโล** อ.สมัยมีกาลไปปราศแล้ว **ชาโต** เกิดแล้ว

เพราะเหตุนั้น สามเณรจึงไม่อาจจัดแจงเสนาสนะเพื่อตนได้.

เตน อตฺตโน เสนาสนํ ปฏิชคฺคิตุํ **นาสกขิ.**

เตน เพราะเหตุนั้น (โส สามเณโร อ.สามเณร นั้น) น **อสกขิ** ไม่ได้เองแล้ว ปฏิชคฺคิตุํ เพื่ออันจัดแจง เสนาสนํ ซึ่งเสนาสนะ อตฺตโน เพื่อตน

ครั้งนั้น พระเถระถามสามเณรนั้น ผู้มาในเวลาบำรุงนั่งอยู่แล้วว่า “สามเณร เจ้าจัดแจงที่อยู่ของ ตนแล้วหรือ.”

อถ นํ อุပ္ปฏฺจณเวลายํ อาคนฺตวา นิสินฺน์ **เถโร ปุจฺฉิ** “สามเณร อตฺตโน **วสนฺภูจฺจณํ** ปฏิชคฺคิตนฺติ.

อถ ครั้งนั้น **เถโร** อ.พระเถระ **ปุจฺฉิ** ถามแล้ว นํ (สามเณโร ซึ่งสามเณร) นั้น อุပ္ปฏฺจณเวลายํ อาคนฺตวา **นิสินฺน์** ผู้- มาแล้ว ในเวลาเป็นที่บำรุง -นั่งแล้ว **อิติ** ว่า สามเณร ดูก่อนสามเณร **วสนฺภูจฺจณํ** อ.ที่เป็นที่อยู่ อตฺตโน เพื่อตน (ตยา อันเธอ) **ปฏิชคฺคิตุํ** จัดแจงแล้ว (กิ หรือ) **อิติ** ดังนี้.

สามเณรกล่าวว่า “กระผมไม่ได้โอกาสเพื่อจัดแจง ขอรับ.”

“ภนฺเต ปฏิชคฺคิตุํ โอกาสํ **นาตฺถณฺติ.**

(สามเณโร อ.สามเณร **อาห** กล่าวแล้ว) **อิติ** ว่า **ภนฺเต** ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อหํ อ.กระผม) น **อลตฺถํ** ไม่ได้ได้แล้ว **โอกาสํ** ซึ่งโอกาส **ปฏิชคฺคิตุํ** เพื่ออันจัดแจง **อิติ** ดังนี้

พระเถระกล่าวว่า “ถ้ากระนั้น จงอยู่ในที่อยู่ของฉันเถิด, การอยู่ในที่อาศัยตุงกะลำบาก”
พาสามเณรนั้นแลเข้าไปสู่เสนาสนะแล้ว.

“เตนหิ มม วสณฺณฐานเวย **วส**, ทุกฺขํ อากนฺตกุณฺฐานเ **วสีตุนฺติ** ตํ **คเหตุวาว** เสนาสนํ **ปาวีลิสฺส**.

(เถโร อ.พระเถระ **อาห** กล่าวแล้ว) **อิตฺติ** ว่า **เตนหิ** ถ้าอย่างนั้น (ตฺวํ อ.เธอ) **วส** จงอยู่ **มม วสณฺณฐานเวย** ในที่เป็นที่อยู่ ของเรา นั้นเทียว, (ตยา) **อากนฺตกุณฺฐานเ วสีตุมฺ** อ.อัน- (อันเธอ) -อยู่ ในที่แห่งภิกษุผู้จรรมา **ทุกฺขํ** เป็นทุกข์ (โหติ ย่อมเป็น) **อิตฺติ** ดังนี้ **คเหตุวาว** เวย พาเอาแล้ว นั้นเทียว **ตํ (สามเณรํ ซึ่งสามเณร)** นั้น **ปาวีลิสฺส** ได้เข้าไปแล้ว **เสนาสนํ** สู่เสนาสนะ

ก็พระเถระนั้นเป็นปุถุชน พอนอนเท่านั้น ก็ยังลงสู่ความหลับ.

เถโร **ปน** **ปุถุชฺชน** **นิปนฺนมตฺโตเวย** **นิทฺทํ โอกฺกมि**.

ปน ก็ **เถโร** อ.พระเถระ **ปุถุชฺชน** เป็นปุถุชน (หุตฺวา เป็น) **นิปนฺนมตฺโต** เวย ผู้สักร่านอนแล้ว นั้นเทียว **โอกฺกมิ** ก้าวลงแล้ว **นิทฺทํ** สู่ความหลับ

สามเณรคิดว่า

สามเณโร จินฺตลิสฺส * “**อชฺช** **เม** ๆเปฯ **วิตินาเมสุสสามิ**ติ.

สามเณโร อ.สามเณร **จินฺตลิสฺส** คิดแล้ว **อิตฺติ** ว่า “**อชฺช** **เม** ๆเปฯ **วิตินาเมสุสสามิ**” **อิตฺติ** ดังนี้ “วันนี้เป็นวันที่ ๓ ของเราผู้อยู่ในเสนาสนะเดียวกันกับพระอุปัชฌาย์;

* **อชฺช** **เม** **อุปัชฌายเณ** **สทฺธิ** **ตติโย** **ทิวโส** **เอกเสนาสเน** **วสนฺตสฺส**;

อชฺช อ.วันนี้ **ตติโย** **ทิวโส** เป็นวัน ที่สาม **เม** ของเรา **วสนฺตสฺส** ผู้อยู่อยู่ **เอกเสนาสเน** ในเสนาสนะเดียวกัน **สทฺธิ** กับ **อุปัชฌายเณ** ด้วยพระอุปัชฌาย์ (โหติ) ย่อมเป็น ถ้าเราจักนอนหลับ,

สเจ **นิปชฺชิตฺวา** **นิทฺทายิสฺสามิ**,

สเจ ถ้าว่า (อหํ อ.เรา) **นิปชฺชิตฺวา** นอนแล้ว **นิทฺทายิสฺสามิ** จักหลับ **ไซโร** พระเถระพึงต้องสทไสยาบัตติ,

เถโร **สทเสยฺยํ** **อาปชฺเชยฺย**,

เถโร อ.พระเถระ **อาปชฺเชยฺย** พึงถึงทั่ว (พึงต้อง) **สทเสยฺย** ซึ่งสทไสยาบัตติ

เราจะนั่งอย่างเดียวยังกาลให้น້อ่มล่งไป.

นิสินนโก **วีนนาเมสสามิ.** *

(อหิ อ.เรา) **นิสินนโก** **เอ** ผู้นั่งแล้ว นันเทียว (กาลิ ยังกาล) **วีนนาเมสสามิ** จักให้น້อ่มล่งไปวิเศษ
สามเณรนั่งคู้บัลลังก์ใกล้เตียงของพระอุปัชฌาย์เทียว ยังราตรีให้น້อ่มล่งไปแล้ว.

อุปชฌายสส **มณจกสมิเป** **ปลลงกั** **อาภุชิตวา** **นิสินนโก** **รตติ** **วีนนาเมสิ.**

อาภุชิตวา **นิสินนโก** **เอ** ผู้นั่ง- คู้เข้า -แล้ว นันเทียว **ปลลงกั** ซึ่งบัลลังก์ **มณจกสมิเป** ณ ที่ใกล้
แห่งเตียงน้อย **อุปชฌายสส** ของพระอุปัชฌาย์ **รตติ** ยังราตรี **วีนนาเมสิ** ให้ล่งไปแล้ว

พระเถระลุกขึ้นในเวลาใกล้รุ่ง คิดว่า “ควรให้สามเณรออก” จึงจับพัดที่วางอยู่ข้างเตียง

เถโร **ปจจุสกาลเอ** **ปจจุจราย** “สามเณร **นิขมาเปตุ** **วณฺณตติ** **มณจกปสเส** **จิต** **วิชณี**
คเหตุวา

เถโร อ.พระเถระ **ปจจุจราย** ลุกขึ้นแล้ว **ปจจุสกาลเอ** ในกาลอันขจัดเฉพาะซึ่งมืด (จินตตวา คิด
แล้ว) **อิตติ** ว่า (มยา) **สามเณร** **นิขมาเปตุ** อ.อัน- (อันเรา) ยังสามเณร -ให้ออกไป **วณฺณตติ** ย่อมควร
อิตติ ดังนี้ **คเหตุวา** ถือเอาแล้ว **วิชณี** ซึ่งพัด **จิต** อันตั้งอยู่แล้ว **มณจกปสเส** ที่ข้างแห่งเตียงน้อย

เอาปลายใบพัดตีเสื้อลำแพนของสามเณรแล้ว

วิชณี **ปัตตกสส** **อคเคน** **สามเณรสส** **กณฺณสารกั** **ปหริตวา**

ปหริตวา ประหารแล้ว **กณฺณสารกั** ซึ่งเสื้อลำแพน **สามเณรสส** ของสามเณร **อคเคน** ด้วยปลาย
วิชณี **ปัตตกสส** แห่งใบแห่งพัด

ยกพัดขึ้นเบื้องบนกล่าวว่า “สามเณร จงออกไปข้างนอก”

วิชณี **อุท** **อุชปิโนโต** “สามเณร **พหิ** **นิขมาติ** **อาห.**

อุชปิโนโต ยกขึ้นอยู่ **วิชณี** ซึ่งพัด **อุท** ในเบื้องบน **อาห** กล่าวแล้ว **อิตติ** ว่า **สามเณร**
ดูก่อนสามเณร (ตุว อ.เธอ) **นิขม** จงออกไป **พหิ** ในภายนอก **อิตติ** ดังนี้

ใบพัดกระทบตา

วิชณี **ปัตตโก** **อกุขิมหิ** **ปฏิกุณณิ.**

วิชณี **ปัตตโก** อ.ใบแห่งพัด **ปฏิกุณณิ** กระทบเฉพาะแล้ว **อกุขิมหิ** ที่นัยน์ตา

ตาแตกแล้ว ทันใดนั้นนั่นเอง

ดาวเทว **อกุชิ ภิษชิ.**

อกุชิ อ.นัยน์ตา ภิษชิ แตกแล้ว ดาวเทว ในขณะที่นั้นนั้นเทียว

สามเณรนั้น กล่าวว่า “อะไร ? ขอรับ”

โส “ก็ ภนฺเตติ **วตุวา,**

โส (สามเณโร อ.สามเณร) นั้น **วตุวา** กล่าวแล้ว **อติ** ว่า **ภนฺเต** ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ อ.อะไร **อติ** ดังนี้

เมื่อพระเถระกล่าวว่า “เจ้าจงลุกขึ้น ออกไปข้างนอก.”

“อุฏฺฐาย พหิ นิภฺขมาติ **วตุเต,**

(วจน ครั้นเมื่อคำ) **อติ** ว่า (ตุว อ.เธอ) **อุฏฺฐาย** ลุกขึ้นแล้ว **นิภฺขม** จงออกไป **พหิ** ในภายนอก **อติ** ดังนี้ (เถเรน อันพระเถระ) **วตุเต** กล่าวแล้ว

ก็ไม่กล่าวว่า “ตาของผมแตกแล้ว ขอรับ” ปิด (ตา) ด้วยมือข้างหนึ่งออกไปแล้ว.

“**อกุชิ** เม ภนฺเต **ภินฺนุนฺติ อวตุวา** เอเกน หตฺเถน **ปฏฺิจฺฉาเทตฺวา นิภฺขมิ.**

อวตุวา ไม่กล่าวแล้ว **อติ** ว่า **ภนฺเต** ข้าแต่ท่านผู้เจริญ **อกุชิ** อ.นัยน์ตา เม ของกระผม **ภินฺน** แตกแล้ว **อติ** ดังนี้ **ปฏฺิจฺฉาเทตฺวา** ปิดแล้ว **หตฺเถน** ด้วยมือ **เอเกน** ข้างหนึ่ง **นิภฺขมิ** ออกไปแล้ว
ก็แลในการทำวัตร สามเณรไม่นั่งด้วยคิดว่า “ตาของเราแตกแล้ว.”

วตฺตกรณกาเล จ ปน “อกุชิ เม **ภินฺนุนฺติ** **ตุณฺหิ อนิสฺสีทิตฺวา**

จ ปน ก็แล **วตฺตกรณกาเล** ในกาลเป็นที่กระทำซึ่งวัตร (โส สามเณโร อ.สามเณร นั้น) **อนิสฺสีทิตฺวา** ไม่นั่งแล้ว **ตุณฺหิ** เป็นผู้นั่ง (หตุวา เป็น) (จินตเนน ด้วยอันคิด) **อติ** ว่า **อกุชิ** อ.นัยน์ตา เม ของเรา **ภินฺน** แตกแล้ว **อติ** ดังนี้

กุมตาดด้วยมือข้างหนึ่ง ถือกำไม้กวาดด้วยมือข้างหนึ่ง

เอเกน หตฺเถน อกุชิ คเหตุวา **เอเกน หตฺเถน มุฏฺฐิสมฺมชฺชนิ อาทาย**

คเหตุวา จับแล้ว **อกุชิ** ซึ่งนัยน์ตา **หตฺเถน** ด้วยมือ **เอเกน** ข้างหนึ่ง **อาทาย** ถือเอาแล้ว **มุฏฺฐิสมฺมชฺชนิ** ซึ่งไม้กวาดอันเป็นกำ **หตฺเถน** ด้วยมือ **เอเกน** ข้างหนึ่ง

กวาดเว็จกุฎี และที่ล้างหน้า และตั้งน้ำล้างหน้าไว้แล้ว กวาดบริเวณ.

วจจุฎฐิณจ มุขโธวณฺณฐานณจ **สมมุขชิตวา** มุขโธวโนทกณจ **จเปตวา** บริเวณ **สมมุขชิตวา**.

วจจุฎฐิณ จ มุขโธวณฺณฐานํ จ สมมุขชิตวา (จ) กวาดแล้ว ซึ่งวจจุฎฐิณ ด้วย ซึ่งที่เป็นที่ล้างซึ่งหน้า ด้วย (ด้วย) มุขโธวโนทกํ จเปตวา จ ตั้งไว้แล้ว ซึ่งน้ำเป็นเครื่องล้างซึ่งหน้า ด้วย สมมุขชิตวา กวาดแล้ว บริเวณ ซึ่งบริเวณ.

สามเณรนั้นเมื่อถวายไม้ชำระฟันแก่พระอุปัชฌาย์ ได้ถวายด้วยมือเดียว.

โส อุปัชฌายสฺส ทนฺตกฺกุจฺจํ **ททมานโน** เอเกน หตฺเถน **อทาสี**.

(โส สามเณโร อ.สามเณร นั้น) ททมานโน เมื่อถวาย ทนฺตกฺกุจฺจํ ซึ่งไม้เป็นเครื่องชำระซึ่งฟัน อุปัชฌายสฺส แก่พระอุปัชฌาย์ อทาสี ได้ถวายแล้ว เอเกน หตฺเถน ด้วยมือ ข้างหนึ่ง

ครั้งนั้น พระอุปัชฌาย์กล่าวกะสามเณรนั้นว่า “สามเณรนี้ไม่ได้สำเหนียกหนอ, จึงได้เพื่อถวายไม้ชำระฟันแก่อาจารย์และอุปัชฌาย์ด้วยมือเดียว.”

อถ นํ **อุปชฌาย** อาห “อสิกฺขิโต วตายํ **สามเณโร** อจฺริยูปชฌายานํ เอเกน หตฺเถน ทนฺตกฺกุจฺจํ ทาตุํ **ลภตฺติ**.

อถ ครั้งนั้น อุปชฌาย อ.พระอุปัชฌาย์ อาห กล่าวแล้ว นํ (สามเณโร กะสามเณร) นั้น อิติ ว่า อัย สามเณโร อ.สามเณร นี้ อสิกฺขิโต วต ผู้ไม่ศึกษาแล้ว หนอ ลภติ ย่อมได้ ทาตุํ เพื่ออันถวาย ทนฺตกฺกุจฺจํ ซึ่งไม้เป็นเครื่องชำระซึ่งฟัน เอเกน หตฺเถน ด้วยมือ ข้างหนึ่ง อจฺริยูปชฌายานํ แก่พระอาจารย์และพระอุปัชฌาย์ ท. อิติ ดังนี้

สามเณรกล่าวว่า “ผมทราบ ขอรับ ว่า ‘นั่น ไม่เป็นวัตร,’ แต่มือข้างหนึ่งของผม ไม่ว่าง.

“ขานามหํ ภนฺเต ‘น เอตํ วตฺตฺนฺติ, เอโก ปน เม **หตฺโถ** น ตฺวจฺฉเติ.

(สามเณโร อ.สามเณร อาห กล่าวแล้ว) อิติ ว่า ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อหํ อ.กระผม ขนามิ ย่อมรู้ว่า เอตํ (กรณํ อ.การกระทำ) นั้น วตฺตํ เป็นวัตร (โหติ ย่อมเป็น) น หามิได้ อิติ ดังนี้, ปน แต่ว่า เอโก หตฺโถ อ.มือ ข้างหนึ่ง เม ของกระผม ตฺวจฺฉเติ เป็นอวัยวะว่าง (โหติ ย่อมเป็น) น หามิได้ อิติ ดังนี้

พระเถระถามว่า “อะไร ? สามเณร.”

“ก็ สามเณราติ.

(เถโร อ.พระเถระ ปุจฺฉิ ถามแล้ว) อิติ ว่า สามเณร ดูก่อนสามเณร ก็ อ.อะไร อิติ ดังนี้

สามเณรนั้นบอกความเป็นไปนั้นแล้วจำเดิมแต่ต้น.

โส อาทิต ปุณฺณาย ตํ ปวตฺติ อโรเจสิ.

โส (สามเณโร อ.สามเณร) นั้น อโรเจสิ บอกแล้ว ตํ ปวตฺติ ซึ่งเรื่องอันเป็นไปทั่ว นั้น ปุณฺณาย จำเดิม อาทิต แต่ต้น

พระเถระพอฟังแล้วมีใจสลด กล่าวว่า “โอ กรรมหนักอันเราทำแล้ว”

เถโร สุตฺวา สํวึคฺคมานโส “อโห มยา ภาริยํ กมฺมํ กตฺตติ วตฺวา

เถโร อ.พระเถระ สุตฺวา เหว ฟังแล้ว นั้นเทียว สํวึคฺคมานโส เป็นผู้ที่มีใจอันสลดแล้ว (หุตฺวา เป็น) วตฺวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า อโห โอ กมฺมํ อ.กรรม ภาริยํ อันหนัก มยา อันเรา กตํ กระทำแล้ว อิติ ดังนี้ กล่าวว่ “จงอดโทษแก่ฉัน สัตบุรุษ, ฉันไม่รู้ชื่อนั้น, ขอจงเป็นที่พึง” ดังนี้แล้ว

“ขมาทิ เม สปฺปริส, นาหเมตํ ขานามิ, อวสฺสโย โหหิติ

(วตฺวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า สปฺปริส ดูก่อนสัตบุรุษ (ตฺวํ อ.เธอ) ขมาทิ ขอจงอดโทษ เม แก่เรา, (อหํ อ.เรา) น ขานามิ ย่อมไม่รู้ เอตํ (การณํ ซึ่งเหตุ) นั้น, (ตฺวํ อ.เธอ) อวสฺสโย เป็นที่อาศัย โหหิ ขอจงเป็น อิติ ดังนี้

ประคองอัญชลี นั่งกระโห่ยังใกล้เท้าของเด็กอายุ ๗ ขวบ.

อญฺชลี ปคฺคยฺห สตฺตวสฺสสิกขาทารกสฺส ปาทมูลํ อุกกุฏิกํ นิสีทิ.

ปคฺคยฺห ประคองแล้ว อญฺชลี ซึ่งอัญชลี นิสีทิ นั่งแล้ว อุกกุฏิกํ กระโห่ยัง ปาทมูล ณ ที่ใกล้แห่งเท้า สตฺตวสฺสสิกขาทารกสฺส ของเด็กผู้มีกาสฝนเจ็ด

ลำดับนั้น สามเณรบอกกะพระเถระนั้นว่า

อถ นํ สามเณโร อาห * “นาหํ ภนฺเต ฯเปฯ นาโรจิตฺตติ.

อถ ครั้งนั้น สามเณโร อ.สามเณร อาห กล่าวแล้ว นํ (เถโร กะพระเถระ) นั้น อิติ ว่า “นาหํ ภนฺเต ฯเปฯ นาโรจิตฺ” อิติ ดังนี้

“กระผมมิได้พูดเพื่อการเหตุนี้ ขอรับ,

*** นาหํ ภนฺเต เอตทตฺถาย กเถสิ,**

ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อหํ อ.กระผม กเถสิ กล่าวแล้ว เอตทตฺถาย เพื่อประโยชน์แก่กรรมนั้น น หามีได้

กระผมตามรักษาจิตของท่านจึงได้พูดแล้วอย่างนี้,

ตุ้มหากิ จิตติ อนุรักษนเตน มยา เอวิ วุตติ,

เอวิ (วณิ อ.คำ) อย่างนี้ มยา อันกระผม ตุ้มหากิ จิตติ อนุรักษนเตน ผู้ตามรักษาอยู่ ซึ่งจิตของท่าน วุตติ กล่าวแล้ว

ในข้อนี้ โทษของท่าน ไม่มี, โทษของผมนักไม่มี,

น เอตถ ตุ้มหากิ โทโส อตถิ, น มยหิ,

โทโส อ.โทษ ตุ้มหากิ ของท่าน เอตถ (การณ ในเพราะเหตุ) นี้ อตถิ มีอยู่ น หามิได้, (โทโส อ.โทษ) มยหิ ของกระผม (เอตถ การณ ในเพราะเหตุ นี้ อตถิ มีอยู่) น หามิได้,

นั่นเป็นโทษของวิภูษะเท่านั้น, ขอท่านอย่าคิดแล้ว.

วภูษสเสเวโส โทโส, มา จินตยิตถ,

เอโส (โทโส อ.โทษ) นั้น โทโส เป็นโทษ วภูษสส เหว ของวิภูษะ นั้นเทียว (โหติ ย่อมเป็น) (ตุ้มเห อ.ท่าน) มา จินตยิตถ อย่าคิดแล้ว

อันผมรักษาความเดือดร้อนของท่านอยู่นั้นเทียว จึงไม่บอกแล้ว.

มยา ตุ้มหากิ วิปปฏิสาร์ รักษนเตเนว นาโรจิติ.*

(เอติ การณ อ.เหตุ นั้น) มยา อันกระผม ตุ้มหากิ วิปปฏิสาร์ รักษนเตน เหว ผู้รักษาอยู่ ซึ่งความเดือดร้อน ของท่าน นั้นเทียว น आरोจิติ ไม่บอกแล้ว

พระเถระแม้อันสามเณรให้เบาใจอยู่ ไม่เบาใจแล้ว มีความสลดใจเกิดขึ้นแล้ว ถือภักษะของสามเณรไปสู่สำนักของพระศาสดาแล้ว.

เถโร สามเณเรน อสสาสิยมานิปี อนสสาสิตวา อุปบนนสเวโค สามเณรสส ภณทัคคเหตุวา สตถุ สนติกิ ปายาสิ.

เถโร อ.พระเถระ สามเณเรน อสสาสิยมานิปี แม่ผู้- อันสามเณร -ให้เบาใจอยู่ อนสสาสิตวา ไม่เบาใจแล้ว อุปบนนสเวโค เป็นผู้มีควมสังเวชเกิดขึ้นแล้ว (เหตุวา เป็น) คเหตุวา ถือเอาแล้ว ภณทั ซึ่งภักษะสามเณรสส ของสามเณร ปายาสิ ได้ดำเนินไปแล้ว สนติกิ สู่สำนัก สตถุ ของพระศาสดา

แม้พระศาสดาประทับนั่งทอดพระเนตรการมาของพระเถระนั้นเหมือนกัน.

สถปาปิส อากมนิ โอโลเกนโต นิสีทิ.

สถปาปิ แม้อ.พระศาสดา โอโลเกนโต เอว นิสีทิ ประทับนั่ง- แลดูอยู่ -แล้ว นั้นเทียว อากมนิ ซึ่งการมา อสส (เถรสส แห่งพระเถระ) นั้น

พระเถระนั้นไปถวายบังคมพระศาสดา ทำความบันเทิงกับพระศาสดาแล้ว

โส คนตวา สตถาริ วนทิตวา สตถารา สทธิ ปฏิสมโมทน กตวา

โส (เถโร อ.พระเถระ) นั้น คนตวา ไปแล้ว วนทิตวา ถวายบังคมแล้ว สตถาริ ซึ่งพระศาสดา กตวา กระทำแล้ว ปฏิสมโมทน ซึ่งความบันเทิงด้วยดีตอบ (ซึ่งการปราศรัยตอบ) สทธิ กับ สตถารา ด้วยพระศาสดา

อันพระศาสดาตรัสถามว่า “เธอ พ้ออดทนหรือ ? ภิกษุ, ความไม่ผาสุกที่รุนแรงอะไร ๆ ไม่มีหรือ ?” จึงกราบทูลว่า

“ขมณียิ เต ภิกขุ, น กิณฺจิ อติเรกํ อผาสุกํ อตฺถิติ ปุจฺฉิโต อาห * “ขมณียิ ภาณเต
ฯเปฯ น ทิฏฺฐปฺพุทฺธิ.

[ขมณียิ เต ภิกขุ (อิทํ จตุจกฺกํ นวทวารํ สรรยณฺตํ)]

(สตถารา) ปุจฺฉิโต ผู้- อันพระศาสดา -ตรัสถามแล้ว อิติ ว่า ภิกขุ ดูก่อนภิกษุ (สรรยณฺตํ อ.ยนต์คือสรริระ อิทํ นี้ จตุจกฺกํ อันมีจักรสี่ นวทวารํ อันมีทวารเก้า เต อันเธอ ขมณียิ พึงอดทนได้ ก็ หรือ), อผาสุกํ อ.ความไม่สำราญ อติเรกํ อันยิ่งเกิน กิณฺจิ อะไร ๆ อตฺถิ มีอยู่ น หามิได้ (ก็ หรือ) อิติ ดังนี้ อาห กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ขมณียิ ภาณเต ฯเปฯ น ทิฏฺฐปฺพุทฺธิ” อิติ ดังนี้

“พ้ออดพ้อทน พระเจ้าข้า,

*** ขมณียิ ภาณเต,**

[ขมณียิ (อิทํ จตุจกฺกํ นวทวารํ สรรยณฺตํ มยา) ภาณเต]

ภาณเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุ (สรรยณฺตํ อ.ยนต์คือสรริระ อิทํ นี้ จตุจกฺกํ อันมีจักรสี่ นวทวารํ อันมีทวารเก้า มยา อันข้าพระองค์) ขมณียิ พึงอดทนได้

ความไม่ผาสุกที่รุนแรงอะไร ๆ ของข้าพระองค์ ไม่มี,

นตฺถิ เม กิณฺจิ อติเรกํ อผาสุกํ;

อผาสุกํ อ.ความไม่สำราญ อติเรกํ อันยิ่งเกิน กิณฺจิ อะไร ๆ นตฺถิ ย่อมไม่มี เม แก่ข้าพระองค์

ก็อีกอย่างหนึ่งแล คนอื่นผู้มิคุณอย่างล้นเหลือเหมือนสามเณรเด็กนี้ อันข้าพระองค์ไม่เคยเห็น

อปิจ โข ปน เม อัย ทหรสามเณโร วีย อยโณ อติเรกคุโณ น ทิฏฐปุพฺโพ. *

อปิจ โข ปน ก็ อีกอย่างหนึ่ง แล อยโณ (บุคคล อ.บุคคล) อื่น อติเรกคุโณ ผู้มิคุณอันยิ่งเกิน
อัย ทหรสามเณโร วีย ราวกะ อ.สามเณรเด็ก นี้ เม น ทิฏฐปุพฺโพ เป็นผู้- อันข้าพระองค์ ไม่ -เห็นแล้ว
ในกาลก่อน (โหติ ย่อมเป็น) อิติ ดังนี้

พระศาสดาตรัสถามว่า “กรรมอะไร ? อันสามเณรนี้ทำแล้ว ภิกษุ.”

“ก็ ปน อิมินา กตํ ภิกษุติ.

(สตถา อ.พระศาสดา ปุจฉิ ตรัสถามแล้ว) อิติ ว่า ภิกษุ ดูก่อนภิกษุ ปน ก็ ก็ (กมมํ อ.กรรม)
อะไร อิมินา (สามเณเรน อันสามเณร) นี้ กตํ กระทำแล้ว อิติ ดังนี้

พระเถระนั้นกราบทูลความเป็นไปนั้นทั้งหมดตั้งแต่ต้นแต่พระผู้มีพระภาคแล้วกราบทูลว่า

โส อาทิตฺตํ ปฏฺฐาย สพฺพนตํ ปวตฺติ ภควโต อาโรเจตฺวา อาห * “เอวํ ภนฺเต ฯเปฯ
มา จินฺตยิตฺถาติ.

โส (เถโร อ.พระเถระ) นั้น อาโรเจตฺวา กราบทูลแล้ว สพฺพํ ตํ ปวตฺติ ซึ่งเรื่องอันเป็นไปทั่ว นั้น
ทั้งปวง ปฏฺฐาย จำเดิม อาทิตฺตํ แต่ต้น ภควโต แก่พระผู้มีพระภาคเจ้า อาห กราบทูลแล้ว อิติ ว่า
“เอวํ ภนฺเต ฯเปฯ มา จินฺตยิตฺถ” อิติ ดังนี้

“พระเจ้าข้า สามเณรนี้อันข้าพระองค์ให้อุดโทษอยู่อย่างนี้ กล่าวกะข้าพระองค์อย่างนี้ว่า
‘ในข้อนี้ โทษของท่านไม่มีเลย, โทษของผมนักไม่มี, นั้นเป็นโทษของวิภูฏะเท่านั้น, ขอท่านอย่าคิดแล้ว,’

* เอวํ ภนฺเต มया ขมาปียมาโน มํ เอวํ วเทสิ ‘เนเวตถ ตุมหากํ โทโส อตฺถิ,
น มยฺหํ, วฏฺฐสเสวโส โทโส, ตุมहे มา จินฺตยิตฺถาติ

ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อัย สามเณโร อ.สามเณร นี้) มया อันข้าพระองค์ ขมาปียมาโน
ให้อุดโทษอยู่ เอวํ อย่างนี้ วเทสิ กล่าวแล้ว มํ กะข้าพระองค์ เอวํ อย่างนี้ อิติ ว่า โทโส อ.โทษ ตุมหากํ
ของท่าน เอตถ (การณ ในเพราะเหตุ) นี้ อตฺถิ มีอยู่ น เอว หามิได้ นั้นเทียว, (โทโส อ.โทษ) มยฺหํ
ของกระผม (เอตถ การณ ในเพราะเหตุ นี้ อตฺถิ มีอยู่) น หามิได้, เอโส (โทโส อ.โทษ) นั้น โทโส
เป็นโทษ วฏฺฐส เอว ของวิภูฏะ นั้นเทียว (โหติ ย่อมเป็น), (ตุมहे อ.ท่าน) มา จินฺตยิตถ อย่าคิดแล้ว
อิติ ดังนี้

สามเณรยังเข้าพระองค์ให้เบาใจแล้วนั้นเที่ยวด้วยประการฉะนี้,

อิติ มํ **อสุสาเสลียะ,**

(อัย สามเณโร อ.สามเณร นี้) มํ ยังเข้าพระองค์ **อสุสาเสลียะ** เอว ให้เบาใจแล้วนั้นเที่ยว
อิติ ด้วยประการฉะนี้

ไม่ทำความโกรธ ไม่ทำความประทุษร้าย ในเข้าพระองค์เลย;

มยิ เนว โกปํ^๑, น โทสมกาสี,

(อัย สามเณโร อ.สามเณร นี้) น เอว อากาสี ไม่ได้กระทำแล้ว นั้นเที่ยว โกปํ ซึ่งความโกรธเล็กน้อย
มยิ ในเข้าพระองค์, น อากาสี ไม่ได้กระทำแล้ว โทสํ ซึ่งความโกรธรุนแรง (มยิ ในเข้าพระองค์)
เข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ผู้สมบูรณ์ด้วยคุณเห็นปานนี้ อันเข้าพระองค์ไม่เคยเห็น.

น เม ภนเต เอวรูปุ คุณสมปนโน ทิฏฐุปุพฺโพติ.

ภนเต เข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (บุคคลใด อ.บุคคล) คุณสมปนโน ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยคุณ เอวรูปุ ผู้มี
อย่างนี้เป็นรูป น เม **ทิฏฐุปุพฺโพ** เป็นผู้- อันเข้าพระองค์ ไม่ -เห็นแล้วในกาลก่อน (โหติ ย่อมเป็น) อิติ ดังนี้
ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสกะเธอว่า “ภิกษุ ธรรมดาพระชีณาสพทั้งหลาย ไม่โกรธ
ไม่ประทุษร้ายต่อใคร ๆ, เป็นผู้มียินทรีย์สงบแล้ว เป็นผู้มียึดสงบแล้วเที่ยว” ดังนี้แล้ว

อถ นํ สตุถา “ภิกษุ **ชีณาสวา** นาม น กสฺสจจิ **กุปฺปนติ** น **ทุสฺสนติ**, สนฺตินฺทริยา
สนฺตมานสา **โหนตฺติ** **วตฺวา**

อถ ครั้งนั้น สตุถา อ.พระศาสดา **วตฺวา** ตรัสแล้ว นํ (เถร กะพระเถระ) นั้น อิติ ว่า ภิกษุ
ดูก่อนภิกษุ **ชีณาสวา** นาม ชื่อ อ.พระชีณาสพ ท. น **กุปฺปนติ** ย่อมไม่โกรธ **กสฺสจจิ** ต่อใคร ๆ, น **ทุสฺสนติ**
ย่อมไม่ประทุษร้าย (**กสฺสจจิ** ต่อใคร ๆ), (เต **ชีณาสวา** อ.พระชีณาสพ ท. เหล่านั้น) **สนฺตินฺทริยา**
เป็นผู้มียินทรีย์อันสงบแล้ว **สนฺตมานสา** เอว เป็นผู้มียึดอันสงบแล้ว นั้นเที่ยว **โหนติ** ย่อมเป็น อิติ ดังนี้
เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม ตรัสพระคาถานี้ว่า :-

อนุสนฺธิ **ฆณฺเฏตฺวา** ธมฺมํ **เทเสนโต** อิมํ **คาลมาห**

อนุสนฺธิ **ฆณฺเฏตฺวา** ธมฺมํ **เทเสนโต** เมื่อทรง- สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม **อาห** ตรัสแล้ว
อิมํ คาลํ ซึ่งพระคาถา นี้ อิติ ว่า

^๑ ถ้า โกป กับ โทส มาในที่เดียวกัน โกป แปลว่า ความรำคาญใจ หรือ ความโกรธเล็กน้อย, โทส แปลว่า ความโกรธ หรือ
ความโกรธรุนแรง ดังข้อความที่พระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ในอรรถกถาสถิตยสูตรมหาวรรค ว่า “โกปนติ จิตฺตเจตสิกานํ
อาวิลภาวํ. โทสนติ ปญฺญจจิตฺตํ, ตพฺพยมเปตํ มนฺตติ กฺขเกทสฺส โภทสเสวาธิวจํ”

“ใจของท่านผู้พ้นวิเศษแล้ว เพราะรู้ชอบ ผู้สงบระงับ
คงที่ เป็นใจสงบแล้ว วาจาก็สงบแล้ว การงานก็สงบ.”

“สนฺตํ ตสฺส มนํ โหติ
สมมทญฺญา วิมุตตสฺส

สนฺตา วาจา จ กมฺม จ
อุปสนตสฺส ตาทิโนติ.”

มนํ อ.ใจ ตสฺส (ขีณาสวสมณสฺส ของสมณะผู้ขีณาสพ) นั้น วิมุตตสฺส ผู้พ้นวิเศษแล้ว สมมทญฺญา เพราะรู้โดยชอบ อุปสนตสฺส ผู้เข้าไปสงบแล้ว ตาทิโน ผู้คงที่ สนฺตํ เป็นใจสงบแล้ว (โหติ ย่อมเป็น), วาจา จ อ.วาจา ด้วย กมฺม จ อ.กายกรรม ด้วย (ตสฺส ขีณาสวสมณสฺส ของสมณะผู้ขีณาสพ นั้น วิมุตตสฺส ผู้พ้นวิเศษแล้ว สมมทญฺญา เพราะรู้โดยชอบ อุปสนตสฺส ผู้เข้าไปสงบแล้ว ตาทิโน ผู้คงที่) สนฺตา เป็นธรรมชาติสงบแล้ว (โหนติ ย่อมเป็น) อิติ ดังนี้

[แก้อรธ]

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สนฺตํ ความว่า ใจของสมณะผู้ขีณาสพนั้น ชื่อว่า สงบแล้วแท้ คือ ระงับ ได้แก่ ดับ เพราะความไม่มีแห่งมโนทุจริตทั้งหลายมีอภิขมา เป็นต้น, อนึ่ง วาจา ชื่อว่า สงบแล้ว เพราะความไม่มีแห่งวจีทุจริตทั้งหลายมีมุสาวาท เป็นต้น, และกายกรรม ชื่อว่า สงบแล้วนั้น เทียว เพราะความไม่มีแห่งกายทุจริตมีปาณาติบาต เป็นต้น.

บาทพระคาถาว่า สมมทญฺญา วิมุตตสฺส ความว่า ผู้พ้นวิเศษแล้ว ด้วยวิมุตติ ๕ เพราะรู้ โดยนัย โดยเหตุ.

บทว่า อุปสนตสฺส ความว่า ชื่อว่า ผู้สงบระงับแล้ว เพราะความระงับแห่งกิเลสมีรากะ เป็นต้น ณ ภายใน.

บทว่า ตาทิโน คือ ผู้สมบูรณ์ด้วยคุณเห็นปานนั้น.

ในเวลาจบเทศนา พระติสสเถระชาวกรุงโกสัมพี บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลาย,

เทศนาว่าสาเน **โกสมพิวาลิติสฺสตุเถโร** สห ปฏิสัมภิทาหิ อรหตฺตํ **ปาปุณิ**,

เทศนาว่าสาเน ในกาลเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา **โกสมพิวาลิติสฺสตุเถโร** อ.พระเถระชื่อว่าติสสอยู่ใพระนครชื่อว่าโกสัมพีโดยปกติ **ปาปุณิ** บรรลุแล้ว **อรหตฺตํ** ซึ่งพระอรหัต **สห ปฏิสัมภิทาหิ** กับ ด้วยปฏิสัมภิทา ท.

ธรรมเทศนาได้เป็นประโยชน์แม้แก่มหาชนที่เหลือ ดังนี้แล.

เสสมหาชนสุสาปิ สาทฎิกา **ธมฺมเทศนา** **อโหสิตี**.

ธมฺมเทศนา อ.พระธรรมเทศนา **สาทฎิกา** เป็นเทศนาเป็นไปกับด้วยประโยชน์ **อโหสิ** ได้มีแล้ว
เสสมหาชนสุสาปิ แม้แก่มหาชนผู้เหลือ **อิติ** ดังนี้แล

เรื่องพระติสสเถระชาวกรุงโกสัมพี จบ.

โกสมพิวาลิติสฺสตุเถรวตฺถุ.

โกสมพิวาลิติสฺสตุเถรวตฺถุ. อ.เรื่องแห่งพระเถระชื่อว่าติสสอยู่ใพระนครชื่อว่าโกสัมพีโดยปกติ
(นิจฺจุติํ จบแล้ว)



๕. อ่าน สวด พุท บาลี

[ฝึกอ่าน สวด พุท บาลี ในเรื่อง ให้ถูกอักขระวิธี สำเนียง ทำนอง]

โกสมพิวาลิติสตเถรวตถุ.

“สนตํ ตสฺส มนํ โหตีติ อิมํ ธมฺมทေနํ สตุถา เขตฺวเน วิหรนฺโต ติสฺสเถรสฺส สามเณรํ อารพภ กเถสิ.

เอโก กิร โกสมพิวาลี กุลปุตฺโต สาสเน ปพฺพชิตฺวา ลหฺรฺรูปสมฺปโท “โกสมพิวาลิติสฺสเถโรติ ปญฺญายิ. ตสฺส โกสมพิยํ วุตฺถวสฺสสฺส อุปฺภุจฺจาโก ติจฺฉิรณฺเจว สบฺปิผาณิตญฺจ อหริตฺวา ปาทุมฺเล จเปสิ. อถ นํ เถโร อาห “กิมิทํ อุปาสกาติ. “นนุ มยา ฆนฺเต ตุมฺเห วสฺสํ วาสิตา, อมฺหากญฺจ วิหาเร วุตฺถวสฺสา อิมํ ลากํ ลภนฺติ, คณฺหถ ฆนฺเตติ. “โหตุ อุปาสก, น มยฺหํ อิมินา อตฺถโถติ. “กิ การณา ฆนฺเตติ. “มม สนฺติเก กบฺปิยการโก สามเณโรปิ นตฺถิ อาวุโสติ. “สเจ ฆนฺเต กบฺปิยการโก นตฺถิ, มม ปุตฺโต อyyยสฺส สนฺติเก สามเณโร ฆวิสฺสตีติ. เถโร อธิวาสสิ. อุปาสโก สตฺตวสฺสํ อตฺตโน ปุตฺตํ เถรสฺส สนฺติกํ เนตฺวา “อิมํ ปพฺพาเซธาติ อทาสิ. อถสฺส เถโร เกสเส เตเมตฺวา ตจฺปญฺจกมฺมญฺจानํ ทตฺวา ปพฺพาเซสิ. โส ชุรคฺเคยฺว สห ปฏฺธิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ. เถโร ตํ ปพฺพาเซตฺวา อทฺตมาสํ ตตฺถ วสิตฺวา “สตุถารํ ปสฺสิสฺสามีติ สามเณรํ ฆณฺฑกํ คาหาเปตฺวา คจฺฉนฺโต อนฺตรามคฺเค เอกํ วิหารํ ปาวิสสิ. สามเณโร อุปชฺฌายสฺส เสนาสนํ คเหตุว ปฏฺธิชคฺติ. ตสฺส ตํ ปฏฺธิชคฺคนตฺสเสว วิกาโล ชาโต, เตน อตฺตโน เสนาสนํ ปฏฺธิชคฺคิตุํ นาสภฺชิ. อถ นํ อุปฺภุจฺจานเวลายํ อาคนตฺวา นิสินฺนํ เถโร ปุจฺฉิ “สามเณร อตฺตโน วสนฺญฺจานํ ปฏฺธิชคฺคิตนฺติ. “ฆนฺเต ปฏฺธิชคฺคิตุํ โอภาสํ นาลตฺถนฺติ. “เตนหิ มม วสนฺญฺจานเวยว วส, ทุกฺขํ อาคนตฺถกฺญฺจานเวยว สิตฺนฺติ ตํ คเหตุวว เสนาสนํ ปาวิสสิ. เถโร ปน ปุชฺชโน นิปนฺนมตฺโตยฺว นิทฺทํ โอภกมิ. สามเณโร จินฺเตสิ “อชฺช เม อุปชฺฌายเณ สหฺริ ตติโย ทิวโส เอกเสนาสเน วสนตฺสฺส; สเจ นิปชฺชิตฺวา นิทฺทายิสฺสามิ, เถโร สหเสยฺยํ อาปชฺชเยย, นิสินฺนโกว วิตฺตินาเมสฺสามีติ อุปชฺฌายสฺส

มณจกสมเป ปลูกงัก อากุชิตวา นิสินนโกว รตตี วิตนาเมสิ. เถโร ปจจุสกาเล ปจจุญจาย “สามเณร นิขมาเปตุ วัณณูตติ มณจกปสเส จิตฺ วิชนี คเหตุวา วิชนีปตตกสส อคเคน สามเณรสส กฏสารกํ ปหริตวา วิชนี อุทฺธํ อุกุชิปนโต “สามเณร พหิ นิขมาติ อาห. วิชนีปตตโก อุกุชิมหิ ปฏิหณฺย. ตาวเทว อุกุชิ ภิชฺช. โส “กํ ฆนฺเตติ วตฺวา, “อญฺจาย พหิ นิขมาติ วุตฺเต, “อุกุชิ เม ฆนฺเต ฆินฺนนฺติ อวตฺวา เอเกน หตฺเถน ปฏิจฺฉาเทตฺวา นิขมฺหิ. วตฺตกรณกาเล จ ปน “อุกุชิ เม ฆินฺนนฺติ ตฺณฺหิ อนิสํสีติตฺวา เอเกน หตฺเถน อุกุชิ คเหตุวา เอเกน หตฺเถน มุฏฺฐิสมฺมชฺชนิ อาทาย วจฺจกฺกุณฺณจ มุขโรวณฺณจฺฉานณฺจ สมฺมชฺชิตฺวา มุขโรวณฺณทกณฺจ จเปตฺวา ปริเวณฺณํ สมฺมชฺช. โส อุปชฺฌายสฺส ทนฺตกฏฺฐํ ทพฺพมาโน เอเกน หตฺเถน อทาสี.

อถ นํ อุปชฺฌายเอย อาห “อสิกฺขิตฺวา วตฺยาํ สามเณโร อาจริยุปชฺฌายานํ เอเกน หตฺเถน ทนฺตกฏฺฐํ ทาตุํ ลภตฺติ. “ชานามหํ ฆนฺเต ‘น เอตํ วตฺตนฺติ, เอโก ปน เม หตฺโถ น ตฺจฺโณติ. “กํ สามเณราติ. โส อาทิตฺวา ปญฺจาย ตํ ปวตฺตี อาโรเจสิ. เถโร สุตฺวาว สํวิคฺคมานโส “อโห มยา ภาริยํ กมฺมํ กตฺนฺติ วตฺวา “ขมาหิ เม สปปุริส, นาหเมตํ ชานามิ, อวสฺสโย โหหิติ อณฺชลํ ปคฺคยห สตฺตวสฺสสิททารกสส ปาทมฺมุเล อุกฺกุฏฺฐิํ นิสํสี. อถ นํ สามเณโร อาห “นาหํ ฆนฺเต เอตฺตถาย กเถสิ, ตุมหากํ จิตฺตํ อนุรฺกขณฺเตน มยา เอวํ วุตฺตํ, น เอตถ ตุมหากํ โทโส อตฺถิ, น มยฺหํ, วัณฺณสฺเสวโส โทโส, มา จินฺตยิตถ, มยา ตุมหากํ วิปฺปฏิสํสํ รกฺขณฺเตเนว นาโรจิตฺนฺติ. เถโร สามเณเรน อสฺสาสิยมาโนปิ อนสฺสาสิตฺวา อุปฺปนฺนสํเวโค สามเณรสฺส ฆณฺฑํ คเหตุวา สตฺถุ สนฺติกํ ปายาสี. สตฺถาปิสฺส อากมฺนํ โอลเณโนโต นิสํสี. โส คนฺตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา สตฺถารา สทฺธิํ ปฏิสมฺโมทฺหนํ กตฺวา “ขมณิยํ เต ภิกฺขุ, น ภิกฺขุ อติเรกํ อผาสุกํ อตฺถิตฺติ ปุจฺฉิตฺวา อาห “ขมณิยํ ฆนฺเต, นตฺถิ เม ภิกฺขุ อติเรกํ อผาสุกํ; อปิจ โข ปน เม อयํ ทหรสามเณโร วีย อณฺโณ อติเรกคฺุณฺณ น ทิฏฺฐปฺพุทฺธิ. “กํ ปน อิมินา กตํ ภิกฺขุติ. โส อาทิตฺวา ปญฺจาย สพฺพพฺพนํ ปวตฺตี ภควโต อาโรเจตฺวา อาห “เอวํ ฆนฺเต มยา ขมาปิยมาโน มํ เอวํ วเทสิ ‘เนเวตถ ตุมหากํ โทโส อตฺถิ, น มยฺหํ, วัณฺณสฺเสวโส โทโส, ตุมहे มา จินฺตยิตถาติ อิติ มํ อสฺสาเสสิเยว มยิ เนว โกปํ, น โทสมกาสิ, น เม ฆนฺเต เอวรูโป คุณฺสมปฺปนฺโน ทิฏฺฐปฺพุทฺธิ. อถ นํ สตฺถา “ภิกฺขุ ชีณาสวานาม น กสฺสจิ กุปฺปนฺติ น ทุสฺสนฺติ, สนฺตินฺทริยา สนฺตมานสาว โหนฺตฺติ วตฺวา อนุสฺสนฺตี ฆณฺเฏตฺวา ธมฺม เทเสนโต อิมํ คาลมาห

“สนฺตํ ตสฺส มนํ โหติ
สมฺมทลฺลภา วิมุตฺตสฺส

สนฺตา วาจา จ กมฺม จ
อุปสนฺตสฺส ตาทีโนติ.”

ตตถ “**สนทน**ติ ตสส ขีณาสวสมณสส อภิขฌาทีนํ อภาเวน มนํ สนตเมว โหติ อุปสนตํ
นิพพุตํ, ตถา มุสาวาทาทีนํ อภาเวน วาจา จ, ปาณาติปาตาทีนํ อภาเวน กายกมฺมญจ
สนตเมว โหติ. **สมมทญฺญา วิมุตตสฺสาติ** นเยน เหตุนา ชานิตฺวา ปญฺจหิ วิมุตตีหิ วิมุตตสฺส.
อุปสนตสฺสาติ อพฺภนฺตเร รากาทีนํ อุปสเมน อุปสนตสฺส. **ตาทีโนติ** ตถารูปสฺส คุณสมบฺพนฺนสฺสาติ.

เทสนาวสาเน โกสมพีวาสิติสฺสตุเถโร สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปฺปญฺญิ เสสมหาชนสฺสาปิ
สาตถิกา ฌมฺมเทสนา อโหสีติ.

โกสมพีวาสิติสฺสตุเถรวตฺถุ.



๖. ฝึกทำปัญหา

[ปัญหาเก่า (บาลีสันามหลวง) - ปัญหาใหม่ (แบบฝึกหัด)]

จงแปลประโยคต่อไปนี้ โดยพยัญชนะ ให้ถูกต้อง

๑. เถโร สามเณเรน อสสาสิยมาโนปิ อนสสาสิตวา อุปบนนสัเวโค สามเณรสส ภณทั
คเหตวา สตถุ สนตัก ปายาสี. สตถาปิสส อากมน โอโลเกนโตว นิสีทิ. โส คนตวา สตถาร
วณทิตวา สตถารา สหธิ ปฐิสมโมทน กตวา “ขมนีย เต ภิกขุ, น กิณจิ อติเรก อผาสุก
อตถิติ ปุจฉโต อาห “ขมนีย ภนเต, นตถิ เม กิณจิ อติเรก อผาสุก; อปัจ โข ปน เม
อย ทหรสามเณโร วีย อญโย อติเรกคุโณ น ทิฏฐปุพโพติ.

จงแปลประโยคต่อไปนี้ โดยอรรถ ให้ถูกต้อง

๒. โส อาทิต ปฏาย สพพนต ปวตตี ภควโต อาโรเจตวา อาห “เอว ภนเต มยา
ขมาปียมาโน ม เอว วเทสิ ‘เนเวตถ ตุมหาก โทโส อตถิ, น มยหิ, วฏฐสเสเวโส โทโส,
ตุมहे มา จินตยิตถาติ อติ ม อสสาเสสิเยว มยิ เนว โกป, น โทสมกาสี, น เม ภนเต เอวรूप
คุณสมปนโน ทิฏฐปุพโพติ. อถ น สตถา “ภิกขุ ชีณาสวา นาม น กสสจิ กุปณติ น ทุสสนติ,
สนตินทริยา สนตมานสาว โหนตติ วตวา อนุสนธิ ฆณฺเฏตวา ธมม เทเสนโต อิม คาคมาห